

УДК 373.1.21

ЮЛІЯ ШЕВЧЕНКО

ЮЛІЯ ШЛЯНІНА

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ІНТЕГРАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В статті постає питання визначення ролі інтегративної технології у формуванні національної свідомості молодших школярів. Уточнюються поняття «технологія», «інтегративна технологія», «національна свідомість», «етнічна ідентифікація». Доведено, що використанням інтегративної технології під час навчально-виховної роботи вчителем досягається мета національного виховання та формування національної свідомості молодших школярів.

***Ключові слова:** технологія, інтегративна технологія, національна свідомість, молодших школярів, етнічна ідентифікація, національне виховання.*

Постановка проблеми. Пріоритетна роль в епоху державного й духовного відродження України належить розвитку національної системи освіти і виховання, яка має забезпечити вихід молоді незалежної Української держави на світовий рівень.

У кожного народу, етносу історично склалася своя власна національна система виховання і освіти, про що свідчить світовий досвід розвитку педагогічної теорії і практики. У пошуках нових підходів до системи виховання на перший план висуваються гуманістичні ідеї та орієнтири, що ґрунтуються на повазі до особистості дитини, турботі про її розвиток. Перед сучасною початковою школою стала необхідність широкого впровадження в практику інтегративної технології у виховну роботу школи. Інтегрована технологія у навчанні сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду учнів у руслі поставлених учителем конкретних навчально-виховних завдань, інтенсивному розвитку молодших школярів в аспекті вибраної тематики; формуванню інтересу до подій і явищ дійсності, вихованню особистості, розвиває загальнонавчальні навички дітей [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні представники педагогічної науки категорію технології розглядають у різних аспектах, а саме, цілісному педагогічному (І. Дмитрик, А. Нісімчук, О. Пехота, Г. Селевко), дидактичному (В. Безпалько, С. Гончаренко, С. Подмазін, О. Савченко), виховному (І. Бех, В. Рибалка, Н. Шуркова).

Н.Ф. Тализіна зазначає, що педагогічна технологія визначається як наука про майстерність у навчанні з використанням системи раціональних способів для досягнення поставленої мети

навчання; Г.К. Селевко наголошує, що це наука, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання, а вчені А.С. Нісімчук, О. Т. Шпак стверджують, що це наука про розвиток, освіту, навчання і виховання особистості школяра [4].

Мета статті – довести, що інтегративна технологія є найдієвішим засобом формування основ національної свідомості молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому дослідженні дидактичний інструментарій здійснення інтегративних педагогічних технологій ґрунтується на методах і прийомах порівняння – встановлювання спільних і відмінних рис між різними національними явищами, та аналогії – пошуку часткової схожості між ними за допомогою виявлення і стимулювання образних асоціацій.

Інтегративні технології умовно можна поділити на три групи за одним провідним інтегратором або декількома визначальними:

- духовно-світоглядний вид інтеграції, що здійснюється на основі спільного тематизму, пов'язаного з відображенням різних аспектів життя;
- естетико-національний вид інтеграції, що здійснюється на основі введення споріднених понять і категорій – естетичних, художньо-мовних, жанрових тощо;
- комплексний вид інтеграції, що передбачає одночасне поєднанні декількох видів інтеграції, провідних інтеграторів із двох попередніх груп або ще й із додаванням до них інших [3].

У своєму поєднанні процеси навчального пізнання й діяльності дитини складають навчально-виховну систему початкової освіти. Саме інтегрована технологія дає змогу враховувати цю особливість початкового етапу навчання. За допомогою вибору відповідної тематики – національне виховання, добору змістового матеріалу, способів і засобів оволодіння ним створюється сприятливий фундамент для впровадження інтегративних технологій виховного навчання.

Ефективність дійовості й реалізації інтегрованої технології у вихованні – це дотримання таких положень:

- розуміння вчителем сутності виховних можливостей системи інтегрованої технології до організації виховання;
- відповідність тематики змісту й засобів реалізації інтегрованої технології до організації виховання навчально-виховним завданням, меті діяльності вчителя в даному класі;
- необхідна тривалість кожного етапу виховання на інтегративній основі з метою закріплення набутих знань та умінь;
- виконання різноманітних завдань інтегрованого етапу виховання за допомогою багаторазових повторень набутих понять і умінь;
- своєчасна і доречна зміна інтегрованих етапів виховання відповідно до визначеної тематики [2].

Ефективність формування національної свідомості молодших школярів за допомогою інтегративної технології залежить від того, наскільки вчитель може змоделювати інтегровані засоби так, щоб кожен учень з їх

допомогою зміг віднайти в тому чи іншому засобі або виді діяльності особистісно ціннісний смисл, сприйняти і зрозуміти його не тільки на перцептивно-когнітивному, а й на емоційному та дієво-практичному рівнях.

Значний резерв для ефективності реалізації виховної функції інтегративної технології має включення народознавчого та краєзнавчого матеріалу у зміст виховання. Це сприяє залученню молодших школярів до національної і народної культури рідного краю, традицій, обрядів, звичаїв, вивчення історико-культурних пам'яток, цінностей регіону тощо, формує їх національну свідомість.

На наш погляд, інтегративною технологією формування національної свідомості молодших школярів є динамічний неперервний педагогічний процес поступового вдосконалення якостей із формувань національних цінностей з одночасним нарощуванням інтегративних знань психолого-педагогічної спрямованості, які сприяють посиленню мотивації до надбання знань традицій свого народу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, спостереження за навчально-виховною діяльністю школярів, самооцінок учнів та експертних оцінок можна визначити основні критерії сформованості національної свідомості молодших школярів:

- ставлення до України (учень зацікавлений в розвитку своєї держави і хоче докласти до цього зусилля);
- ставлення до своєї нації (вважає себе частиною українського народу, вірить у його щасливе майбутнє);
- ставлення до народних свят, звичаїв та традицій (з цікавістю вивчає українські свята, звичаї та обряди, бере активну участь у проведенні заходів на обрядову тематику).

Із огляду на потреби і вимоги суспільства до формування всебічно розвиненої особистості, рівня її моральності, завдання морального виховання в школі – формування національної свідомості й самосвідомості, прагнення жити в гармонії з природою, свідомої дисципліни, обов'язку та відповідальності, поваги до закону, до старших, до жінки.

Український народ має свої славні національні традиції, які народжувалися, розвивалися й закріплювалися в процесі визвольної боротьби, у мирній творчій праці.

В душі народних звичаїв і обрядів, національних традицій виховувалися діти у родинах Лисенків, Драгоманових, Старицьких, Франків, Стефаників, Коцюбинських, Рильських, Саксаганських, Ревуцьких. Наприклад, у родині Коцюбинських у Чернігові проводилися літературні та музичні суботи, на яких виступали М. Лисенко і П.Тичина, місцеві поети й музиканти.

Традиції, звичаї та обряди, як і рідна мова, - «це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, одну націю... Хто його знає, чи не є саме ця близькість звичаїв тим цементуючим матеріалом, що перемагає своєю міццю всі інші сили, які працюють на руйнування єдності нашого народу» (Олекса Воропай).

Отож засвоєння, зберігання і розвиток дітьми традицій і звичаїв українців та інших народів є важливим засобом зміцнення національної свідомості, згуртування і єдності всієї нашої нації і великої Батьківщини.

Знання своєї сім'ї охоплює: походження батька й матері, їхнє соціальне становище, місце і роль у сімейній ієрархії, родинні зв'язки, засновані на шлюбних сімейних взаєминах. У народі побутує повір'я: той, хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом. З цього приводу Олекса Воропай писав: «Він блукає по освіті, як блудний син, і ніде не може знайти собі притулку та пристановища, бо він загублений для свого народу». Ці мудрі слова – серйозне застереження легковажним людям, які ще й сьогодні нехтують народними традиціями і звичаями.

Ось чому важливо відродити й активно впроваджувати національної школі народознавче і родинознавче виховання, бо саме така робота містить найбільше можливостей для глибокого і всебічного пізнання і засвоєння учнями багатой національної культури взагалі і звичаєвої спадщини українських родин зокрема.

Найважливішою громадською рисою особистості є сформованість національної свідомості та самосвідомості, любов до рідної землі, свого народу, готовності до праці, в ім'я України. Формування національної самосвідомості передбачає освоєння молодшими школярами своєї етнічної спільності національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє ствердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю. Національна ідея має бути не просто атрибутом національної свідомості, чисто духовним феноменом, а й поштовхом до практичних справ, як було у кращих синів і дочок нашого народу споконвіку.

Молодший шкільний вік є надзвичайно важливим періодом у становленні особистості. Саме в цей час формуються фундаментальні якості людини, основи світосприйняття, ставлення до себе та свого місця в світі. Це стає можливим завдяки інтенсивному розвитку фізіологічних та психологічних якостей дітей у цей віковий період (відбувається становлення мислення, уяви).

Саме в цей період закладаються основи свідомості і самосвідомості (дитина усвідомлює суспільні цінності, починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами). Зокрема цей час є найсприятливішим для формування в неї першооснов національної самосвідомості (етнізація), які включають усвідомлення своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до національної мови, традицій, символіки, зародження фундаментальних рис національного характеру [1, с.450]. Оволодіння етнічною культурою молодшими школярами сприяє розвитку в них почуттів національної гордості і національної гідності, патріотизму, що в результаті веде до становлення етнічної ідентичності молодшого школяра.

Етнічна ідентифікація молодшого школяра протікає у взаємодії дитини з величезною кількістю різноманітних умов, що більш-менш впливають на її

розвиток. Саме сукупний вплив цих обставин на молодшого школяра вимагає від нього певної активності, діяльності та поведінки.

Спираючись на роботи зарубіжних і вітчизняних дослідників, у процесі становлення етнічної ідентичності особистості молодшого школяра можна виділили три стадії:

1) самовизначення, тобто виділення себе як члена етнічної групи;

2) включення в свою «Я-концепцію» загальних характеристик етнічної групи і засвоєння характерних для етнічної групи цінностей і норм.

3) засвоєні цінності і норми етнічної групи стають внутрішніми регуляторами соціальної поведінки особистості молодшого школяра.

Існують індивідуальні особливості молодих школярів, які відображаються у рівнях їх мисленневих операцій, в їх гнучкості, в співвідношеннях конкретно-образних та абстрактно-конкретних компонентів мислення. Звідси стає зрозумілою й необхідною вся можливість інтегрального підходу до дітей при керівництві процесом формування національної свідомості.

Визначаючи структуру національної свідомості молодших школярів, ми виділили її компоненти узагальнюючого характеру, що пов'язані з видами діяльності, притаманними даному віку:

- інформаційний – пізнання життєвих явищ через музичні та художні образи, інформація про національне мистецтво, що відтворюються в естетичних судженнях особистості щодо набутих знань;

- почуттєво-емоційний розвиток – почуттєво-емоційна сфера особистості, почуттєво-емоційне ставлення до національних цінностей;

- комунікативний – безпосереднє спілкування індивіда з творами національного народного мистецтва.

Утворюючи у сукупності інтегративну властивість особистості, ці компоненти характеризують ступінь засвоєння національних цінностей, розвитку творчо-пізнавальної діяльності, спрямованої на формування національної свідомості особистості в контексті спілкування з народним мистецтвом.

Поставлене завдання дослідити особливості формування національної свідомості молодших школярів ми визначили шляхом спостереження, бесід та анкетування. Завдання цих методів дослідження полягало у виявленні того, якою мірою успішність формування національної свідомості молодших школярів залежить від використання інтегративної технології та змісту навчально-виховної діяльності.

Усвідомлення того, що критерієм і мірою діяльності педагога, його професійної майстерності є дитина, її фізичне та моральне здоров'я, всебічний розвиток дозволяє впроваджувати в практику роботи інтегративної технології, яка є природною ланкою єднання родинного і шкільного виховання.

Використання інтегративної технології активізує інтерес дітей до вивчення історії рідного краю проходить через знайомство з історією виникнення та походження назви свого міста, його вулиць. Під час цієї

пошукової роботи учні звертаються до старожилів, різних друкованих матеріалів, сімейних фотоархівів. Діти беруть активну участь у проведенні виховних годин, свят, відвідують музеї історії тощо.

Висновки. Формування національної свідомості у молодших школярів передбачає використання інтегративних технологій: поєднання виховних заходів, екскурсій, різноманітних вправ та ігор, інтегрованого курсу тощо під час навчання та виховання, сприяє вихованню любові до рідної землі, до свого народу, освоєння національних цінностей мовлення, території, культури, відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє ствердженню національної гідності, залучення молодших школярів до практичних справ розбудови державності, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. / І. Д. Бех. – Кн. І. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003. – 278 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу / Олекса Воропай. – Харків: Фоліо, 2010. – 640 с.
3. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. / Світлана Григорівна Карпенчук. – К.: Вища шк., 2005. – С. 7-35.
4. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / О. М. Пехота, В. Д. Будає, А. М. Старєва, К. Ф. Нор та ін. – К.: А.С.К., 2003. – 240 с.
5. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2015 р.

Шевченко Ю.

Шлянина Ю.

Мелитопольский государственный педагогический университет
имени Богдана Хмельницкого, Украина

ИНТЕГРАТИВНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ОСНОВ НАЦИОНАЛЬНОГО СОЗНАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье раскрывается вопрос определения роли интегративной технологии в формировании национального сознания младших школьников. Уточняются понятия «технология», «интегративная технология», «национальное сознание», «этническая идентификация». Доказано, что использованием интегративной технологии во время учебно-воспитательной работы учителем достигается цель национального воспитания и формирования национального сознания младших школьников.

Ключевые слова: технология, интегративна технология, национальное сознание, младших школьников, этническая идентификация, национальное воспитание.

Shevchenko Y.

Shlyanina Y.

Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University, Ukraine

INTEGRATIVE TECHNOLOGY AS THE METHOD OF FORMING THE FOUNDATIONS OF NATIONAL CONSCIOUSNESS OF YOUNGER SCHOOLBOYS

The article is determine the role of integrative technology in shaping elementary school children's national consciousness. Methodology contemporary process formation of primary school children's national consciousness presented systemic, person centered, activity, competence, axiological and anthropological approaches and reflects the interaction and

correlation of fundamental scientific approaches to the problem, which were used during the study. The work used theoretical and empirical pedagogical research methods that allow you to examine ways of formation of primary school children's national consciousness by means of integrative technologies and summarize the main provisions of the modern theory and practice on this issue. The results of the study raises questions determining approaches, various forms of educational influence, involvement in the educational process tasks with integrated content, clarifies the concept of 'technology', 'integrative technology', 'national consciousness', 'ethnic identification'. In its combination of process knowledge and training of the child up training and educational system of primary learning. This integrated technology makes it possible to consider this feature of the initial stage of study. The effectiveness of formation of primary school children's national consciousness by means of integrative technology depends on how the teacher can simulate integrated tools.

The article states that the use of integrative technology in the educational work of the teacher achieved the goal of national education and formation of primary school children's national consciousness. It is noted that in the early school years laid the foundations of consciousness and self-awareness, the mastery of ethnic culture of younger pupils that promotes a sense of national pride and national dignity, patriotism and as a result leads to the formation of the ethnic identity of the younger pupils.

The present study is not limited to the problem of national consciousness and primary school children in need of further research in discovering and developing content and technology of formation of pupils' readiness to use educational technology.

Key words: *technology, integrative technology, national identity of elementary school pupils, ethnic identification, national education.*